

АСПЕКТИ ТЕОРІЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ: НАРАТИВИ, КОГЕРЕНТНІ ЕФЕКТИ

©2020 БУРЕННИКОВА Н. В., ЯРМОЛЕНКО В. О., ЗАВГОРОДНІЙ І. В.

УДК 330.34:303.22
JEL: C53; D2; L51; P47

Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О., Завгородній І. В. Аспекти теорії результативності: наративи, когерентні ефекти

Метою статті є запропонування та висвітлення результатів авторських досліджень щодо існуючої в теорії результативності концепції наративів, когнітивних проєктів і когерентних ефектів як складових механізму SEE-управління діяльністю підприємств (як систем на мікрорівні) для окреслення перспектив їх подальшого розвитку. На основі узагальнення результатів досліджень наукових праць зарубіжних і вітчизняних учених розглянуто та доповнено авторськими підходами концепції вищезгаданих наративів. Зокрема, доповнено триаlecticний парадигмальний конструкт «наратив → алгоритм, когнітивний проєкт → патерн (англ. pattern від лат. patronus – модель, зразок для наслідування, шаблон)» складовою «результати оцінювання за показниками ефектів когерентності». Зазначене має надати певної завершеності та комплексності механізму управління діяльністю підприємств. Висловлено думку, що результати дослідження наративів уможливають здобуття необхідних якісних даних про зміст правил, норм інститутів тощо, які неможливо отримати, аналізуючи виключно статистичні та інші кількісні історичні факти. Підтверджено, що наративний аналіз є одним із корисних методів дослідження, котрий дозволяє отримати реалістичну інформацію щодо функціонування системи. Підкреслено, що така інформація є знаннями, котрі пояснюють повторювані економічні дії тощо, які мають стати обов'язковою складовою механізму управління діяльністю сучасних підприємств. У результаті дослідження обґрунтовано, що досягненню ефектів когерентності узгоджених між собою наслідків діяльності конкретного підприємства може сприяти дієве SEE-управління. Висвітлено основні складові механізму такого управління. Перспективами подальших досліджень є висвітлення прикладних аспектів імплементації результатів запропонованих авторами підходів.

Ключові слова: результативність, наративний аналіз, патерн, когерентний ефект, SEE-управління.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-166-174>

Рис.: 1. **Формул:** 2. **Бібл.:** 26.

Буреннікова Наталія Вікторівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет (Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: n.burennikova@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2529-1372>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/l-8441-2018>

Ярмоленко Віктор Олександрович – доктор фізико-математичних наук, доцент (Вінниця, Україна)

E-mail: 01559yarmol@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8550-3998>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/G-6998-2019>

Завгородній Ігор Вікторович – аспірант кафедри економіки підприємства та виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет (Хмельницьке шосе, 95, Вінниця, 21021, Україна)

E-mail: igorzavg@ukr.net

UDC 330.34:303.22
JEL: C53; D2; L51; P47

Burennikova N. V., Yarmolenko V. O., Zavgorodnii I. V. Aspects of the Performance Theory: Narratives, Coherent Effects

The article is aimed at suggesting and allocating the results of the authors' researches on the current theory of the conceptions of narratives, cognitive projects and coherent effects as components of the SEE-management mechanism (as systems at the micro-level), in order to outline the prospects for their further development. Based on generalization of research results of the scientific works of both foreign and domestic scholars, conceptions of the aforementioned narratives are examined and supplemented by the authors' own approaches. In particular, the trialectic paradigm construct of «narrative → algorithm, cognitive project → pattern» is supplemented with a constituent of the «evaluation results according to the indicators of coherence effects». This should provide a definite completeness and comprehensiveness of the mechanism of management of activities of enterprises. It is argued that the results of the study on narratives allows obtaining the necessary qualitative data on the content of the rules, norms of institutes, etc., which are impossible to obtain, analyzing solely statistical and other quantitative historical facts. It is confirmed that the narrative analysis is one of the useful methods of research, which allows to obtain realistic information about the functioning of the system. It is justified that the narrative analysis is one of the useful methods of research, which allows to obtain realistic information about the functioning of a system. It is emphasized that such information is knowledge, explaining repetitive economic actions, etc., which should become a compulsory component of the mechanism of management of modern enterprises. As a result of the study, it is grounded that an effective SEE management can facilitate the achieving of coherent effects between the mutually adjusted consequences of activities of a particular enterprise. The basic components of such management are highlighted. The prospects for further research are highlighting the applied aspects of implementing the results of the approaches proposed by the authors.

Keywords: effectivity, narrative analysis, pattern, coherent effect, SEE-management.

Fig.: 1. **Formulae:** 2. **Bibl.:** 26.

Burennikova Natalia V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University (95 Khmelnytske Shose, Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: n.burennikova@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2529-1372>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/l-8441-2018>

Yarmolenko Viktor O. – D. Sc. (Physics and Mathematics), Associate Professor (Vinnytsia, Ukraine)

E-mail: 01559yarmol@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8550-3998>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/G-6998-2019>

Zavgorodnii Igor V. – Postgraduate Student of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University (95 Khmelnytske Shose, Vinnytsia, 21021, Ukraine)

E-mail: igorzavg@ukr.net

Проблема складності та неоднозначності інтерпретації змісту категорії «результативність», його певна залежність від специфіки галузі, в якій функціонує кожне підприємство, зумовлюють пошук універсального інструментарію для формалізованих характеристик щодо оцінюваних кількісних та якісних аспектів результатів діяльності цього підприємства з метою прийняття науково обґрунтованих рішень на підґрунті певних наративів. Результати наших наукових досліджень протягом останніх років дозволили сформувати методологічний підхід до пізнання, вимірювання, оцінювання на основі комплексу моделей результативності процесів, котрі стосуються не тільки випадків протікання процесів, пов'язаних з діяльністю підприємства як системи на мікрорівні, а й випадків протікання процесів щодо систем будь-яких типів та видів. Результати досліджень останніх понад 20 років із апробацією авторських моделей результативності перших двох авторів презентованої статті імплементовано у практику діяльності вітчизняних підприємств, а також на мезо- та макрорівнях.

Підкреслюємо, що апробацію ці моделі проходили і для процесів на інших ієрархічних рівнях національної та закордонної економіки, педагогічного, природоохоронного процесів тощо. Зазначене сприяло підтвердженню гіпотези про існування в механізмі функціонування (у тому числі розвитку та наявних флуктуацій (коливань) як особливостей функціонування) економічних та інших систем (наприклад, підприємств як систем) впливу факторів (імпульсів) тріалектичного парадигмального конструкта: «наратив → алгоритм, когнітивний проект → патерн (англ. *pattern* від лат. *patronus* – модель, зразок для наслідування, шаблон)» на подальшу поведінку системи у стані певної комплементарності (доповнюваності) для цілісного відображення цього функціонування під впливом соціальних, екологічних, технологічних тощо коливань циклічної динаміки розвитку систем. Уточнюємо, що в нашому розумінні за суттю обраний конструкт є викладенням фактів через алгоритм, когнітивний проект на основі моделі (зразка для наслідування, шаблону).

Невирішеною частиною зазначеної на початку статті проблеми є розроблення та вдосконалення методики оцінювання, вимірювання на практиці результативності діяльності підприємства як складної системи з урахуванням існуючих наративів з доведенням необхідності обчислення когерентних ефектів на підґрунті авторських складових результативності (зокрема, ефективності). Авторські підходи мають допомогти вирішити цю частину проблеми.

Мета статті полягає в запропонованні та висвітленні результатів авторських досліджень щодо існуючих у теорії результативності концепцій наративів, когнітивних проектів і когерентних ефектів у вигляді складових частин механізму SEE-управління

діяльністю підприємств (як систем на мікрорівні) для окреслення перспектив їх подальшого розвитку.

Основою розвитку будь-якої економічної системи є ефективність інституційного базису, який забезпечує її цілісність та гармонійність. Деякі зміни в діяльності сучасних підприємств протягом останніх майже 30 років приносять позитивні результати, але більшість таких змін є недостатньо ефективними. Підприємства, як і будь-яка інша відкрита соціо-еколого-економічна система, має колективну, генетичну пам'ять про тенденції попереднього функціонування та розвитку, котра визначає їхню подальшу поведінку. Як системи підприємства мають властивість керованості, тобто здатності досягати певної мети. Наприклад, автор Ю. Цемашко зазначає: «Мета – це передбачення конкретного результату, його образ. Будь-яка мета має бути конкретизована та характеризуватися критерієм, який дозволяє робити висновки щодо рівня їх досягнення. Якщо метою оцінювання економічних результатів діяльності підприємства є, у тому числі, і оцінка рівня їх досягнення, то цільова логіка формування однієї із аналітичних проєкцій є обов'язковою, оскільки змістовно має безпосереднє відношення до змістовної характеристики та формалізації економічних результатів» [1, с. 142]. Досягати мети система може в процесі ефективного управління, зокрема, SEE-управління.

Результати дослідження механізмів управління діяльністю (як потоком процесів) підприємств стосовно з'ясування ефективності (чи неефективності) як складової результативності цієї діяльності дозволять впливати на процеси подальшого розвитку підприємств як систем. Зазначене визначає необхідність урахування певних наративів і результатів наративного аналізу. Вибір типу наративу визначає вектор розвитку підприємства як системи. Розуміння наративів сучасної діяльності підприємства (у парадигмі наратив → алгоритм, когнітивний проект → патерн) дозволить змістовно інновувати відповідний механізм управління цією діяльністю із вишукуванням шляхів покращення її результативності, сприятиме оцінюванню досягнутих у результаті управління ефектів когерентності (когерентність – з англ. *coherence, coherency* – зв'язність, зв'язок, узгодженість) як узгоджених між собою наслідків діяльності підприємства.

Питання функціонування та розвитку підприємств досліджували та продовжують досліджувати вітчизняні та зарубіжні вчені. Серед відомих науковців О. І. Амоша [2], М. В. Афанасьєв [3], Б. М. Андрушків [4], В. М. Гець [5], М. О. Кизим [6], С. Бір [7], П. Друкер [8], Р. Каплан і Д. Нортон [9], М. Портер [10], Д. Стігліц [11] та ін.

Проблеми ефективного управління діяльністю підприємств знаходять відображення як в історично давніх, філософських, так і в сучасних концепціях

управління. Особливості управління викристалізуються під впливом змін зовнішніх (зовнішнього середовища) і внутрішніх (внутрішнього середовища) факторів розвитку кожного з підприємств як системи, а ефективність цього управління – під впливом ринкових відносин. Набуває актуальності уточнення в механізмі управління (у тому числі SEE-управління) діяльністю підприємства як системою на мікрорівні ролі *ефекту когерентності* наслідків (досягнень) цієї діяльності під впливом певних факторів у парадигмі «*наративи* як аналітичні конструкти – *когнітивні проекти* як алгоритми – *патерни* як моделі – результати оцінювання за показниками *ефектів когерентності*», що надає згаданому механізмові завершеності та комплексності (цьому сприяє саме четверта складова в зазначеній парадигмі). У цьому механізмові з метою вирішення актуальних проблем щодо оцінювання результатів діяльності підприємства мають бути чітко прописаними всі його основні компоненти, пов'язані із дієвістю функціонування підприємства як системи, з урахуванням «історії» (концепції «пам'яті системи») їх появи, розвитку та футурологічного майбутнього. Це потребує розгляду відповідних наративів.

На наратив як на аналітичний конструкт та як систему розвитку явищ, подій, процесів звертав свою увагу Л. Гріффіна (*L. J. Griffin*). Цей учений підкреслював, що наратив об'єднує ряд дій в єдине ціле та має відповідну структуру: початок, серію подальших дій і кінець. Наративний аналіз є спрямованим не на кількісні показники, а на показники якісні [12].

Науковці Дж. Акерлоф і Д. Сноуер (*G. A. Akerlof, D. J. Snower*) характеризують наратив як послідовність пов'язаних причинним зв'язком подій, які лежать в їх базі витоків, що розгортаються з плином часу, котрі можна використати як шаблон в інтерпретації сучасного досвіду. Наративи, як правило, мають вирішальне значення для питань балансу між потребами індивіда та соціальної групи, між матеріальними і нематеріальними устремліннями, між особистим інтересом і альтруїзмом, між людством і природою тощо. Наративи неявно припускають, як далі зазначають Дж. Акерлоф і Д. Сноуер, що баланс в окреслених вище сферах грає важливу роль для добробуту людини» [13].

Результати дослідження наративів уможливають здобуття необхідних якісних даних про зміст правил (тобто, принципів), норм інститутів тощо, які неможливо отримати, аналізуючи виключно статистичні та інші кількісні історичні (генетичні) факти. Тому наративний аналіз є одним із корисних методів дослідження, що дозволяє отримати реалістичну інформацію щодо функціонування системи. Така інформація є знаннями, котрі пояснюють повторювані економічні дії тощо, які мають стати обов'язковою

складовою механізму управління діяльністю сучасних підприємств.

Автор А. Дамодаран (*A. Damodaran*) підкреслює, що наративи можуть також служити інструментом для аналізу бізнес-процесів та інвестування, котрий дає інформацію для управління не тільки збором даних і аналізом показників, але й формуванням історії бізнесу, яка була б зрозуміла інвесторам [14].

Як слушно зазначає В. Артур (*W. Arthur*) [15], ведучи мову про наративи, ми маємо на увазі не всі історії, які розповідають люди у своєму повсякденному житті, а саме ті, які пов'язані з формуванням правил і стійких або домінуючих поведінкових патернів. Наративи є необхідними для успішної комунікації в економіці. Вони беруть участь у створенні нових знань. Саме роль знань для проблеми вибору робить значущою проблему вивчення наративів. Використання наративів акцентує увагу на особливому виді моделювання соціально-економічних процесів – використанні індуктивного мислення [15] для виявлення та опису безлічі поведінкових патернів та інститутів, релевантність яких залежить від специфічних знавальних характеристик і агента та, головне, його досвіду [16].

Механізми використання наративного підходу стосовно діяльності підприємств як складних систем на мікрорівні тільки починають розроблятися. Цікавою є думка Т. Чистіліної, яка, цитуючи слова засновника Міжнародної академії лідерства в бізнесі та адміністрації М. Туревського, підкреслює, що: «... традиційна практика ділових оцінок та аудиту, націлена на опис економічних результатів, залишає за кадром їх глибинні джерела – ті якісні, «нематеріальні» характеристики людей та організацій, що стоять за цифрами: сильні сторони, позитивний досвід, цінності та прагнення» [17; 18, с. 74]. Вчена зазначає далі: «...створення позитивних наративів у сфері економічної діяльності та їх розповсюдження дає реальні результати у формі зростання прибутків та успішності компаній і фіксується у вигляді цифрових показників. Тобто відбувається своєрідна «конвертація» нематеріального капіталу в економічні та фінансові активи, реальність твориться за допомогою наративів. Створення наративів, завдяки яким формується довіра до економічних суб'єктів та інститутів, передбачає, перш за все, репрезентацію реальних досягнень і подій, які відбувалися в минулому і до яких мали стосунок учасники – герої та автори наративу. При цьому конкретний мікронаратив завжди є неповторним, адже кожен учасник (окремий індивідуальний або колективний суб'єкт, фінансова установа або інституція) має свій варіант репрезентації реальності... Наратив на теоретичному рівні створюється як певний сценарій (скрипт). ... Наративний скрипт може бути представлений у формі етапів» [18, с. 74].

В управлінні діяльністю підприємств має право на існування наратив результативності їх діяльності, якому (наративу) на сьогоднішній день не приділено достатньої уваги.

Генетичний підхід і наративний аналіз дозволяють розглянути діяльність підприємства в широкому історичному контексті з урахуванням історичних тенденцій його розвитку та можливими перспективами щодо результативності цієї діяльності (не знаючи історію, не побудуєш майбутнє!). Як ми вказували у [19, с. 171], «економічна діяльність – це соціально значуще динамічне функціонування економічної системи певного ієрархічного рівня, обумовлене суспільними (у т. ч. ринковими) відносинами, котре викликане взаємодією людини із зовнішнім середовищем, яке відбувається в певних умовах (соціальних, екологічних, політичних, технологічних, економічних, демографічних, географічних, природних, організаційних та ін.) та спрямоване на певну мету, котрої досягає із відповідним результатом конкретними засобами». Вона містить об'єкт; суб'єкт; предмет; мету; засоби; власне діяльність та умови діяльності; результат. Саме результату (результативності) діяльності належить провідне місце у відповідному наративі; результат має підлягати оперативному, тактичному та стратегічному управлінню, зокрема SEE-управлінню. «Методологічний зміст процесу SEE-управління системою обумовлюється основними стадіями цього процесу, на котрих реалізуються загальні функції управління – планування, організація, мотивація, контроль та ін. Функціональний зміст проявляється у встановленні складу управлінських SEE-дій на кожній стадії та в кожному процесі управління, у забезпеченні необхідною нормативно-правовою, нормативно-плановою, обліковою та позаобліковою інформацією, у підготовці та прийнятті управлінського рішення. Організаційний зміст полягає у взаємодії різних ієрархічних рівнів (страт) і ступенів організаційних структур управління. Соціальний зміст потребує врахування ролі людини на кожному етапі SEE-управління. Інституційне забезпечення містить створення, розвиток й удосконалення формальних і неформальних інститутів, а також механізмів, засобів та інструментів примусу до виконання встановлених управлінських правил на відповідних ієрархічних рівнях системи, якою керують» [20, с. 147]. Уточнімо, що механізм SEE-управління діяльністю підприємств як систем на мікрорівні має враховувати особливості функціонування цих систем в умовах мінливого зовнішнього середовища, а також сукупність цілей, завдань, принципів, функцій, методів, засобів, факторів, технологій, ресурсів, інструментарію, результатів і потребує відповідних управлінських дій за всіма ними.

Наратив SEE-управління діяльністю підприємства може бути певною мірою візуалізовано у вигляді когнітивного проекту, котрий сприятиме сприйнят-

тю сформованих авторських понять стосовно SEE-управління та результативності діяльності підприємств із вирішенням відповідних завдань щодо прийняття та реалізації науково обґрунтованих управлінських рішень. «Наративи допомагають здобути необхідні якісні дані про зміст правил, норм інститутів, які неможливо отримати, аналізуючи виключно статистичні та інші кількісні дані, які змінюються з плином часу. Тому наративний аналіз є одним із корисних методів дослідження, що дозволяє отримати кращу і більш реалістичну картину, яка пояснює економічні дії, вибори та інші повторювані взаємодії компонентів системи» [21, с. 135].

Має право на існування наратив когнітивного проекту SEE-управління діяльністю підприємства на основі SEE-патернів ефектів когерентності. Процедурно побудова проекту у вигляді відповідної матриці передбачає визначення компонентів матриці як системи когнітивних контекстів (параметрів внутрішніх чи зовнішніх факторів, які закладаються в основу оцінювання та формалізації результативності діяльності підприємства за показниками системи складових цієї результативності); подання основних характеристик діяльності підприємства за значеннями показників складових результативності, що підлягають інтерпретації з акцентуванням уваги на значеннях SEE-резервів та SEE-ризиків для формалізації їхніх актуальних діапазонів значень (див., напр., [20, с. 148–150]).

«За сучасних умов діяльності підприємств визначення та, відповідно, оцінювання економічних результатів носить багатоцільовий, полікритеріальний і різноспрямований характер. Економічні результати виступають наслідком складної взаємодії аксіологічного, матеріально-речового, структурного, функціонального, соціального, екологічного, інституційного аспектів діяльності підприємств, що зумовлює складність їх розуміння та оцінювання» [1, с. 140]. Результати критичного аналізу наявних підходів до оцінювання дієвості функціонування підприємств як систем певного ієрархічного рівня в умовах ризику, невизначеності та динамічних змін дозволяють стверджувати про відсутність чіткого інструментарію та орієнтиру такого оцінювання в механізмі управління зазначеним функціонуванням.

Метою дії механізму авторського SEE-управління є оцінювання, вимірювання та передбачення конкретної результативності процесу, який досліджується, наприклад, у діяльності підприємств як складних систем на мікрорівні. Змістовне наповнення механізму SEE-управління є обов'язковим (див., зокрема, табл. 3 – табл. 5 у [20, с. 148–150]), оскільки воно має безпосереднє відношення до змістовної характеристики та формалізації системи показників результативності.

В аспекті оцінювання показники ефективності та результативності діяльності у нашому випадку ма-

ють вигляд концептуальної конструкції ефектів когерентності діяльності підприємства. Показники ефективності є якісними складовими показників результативності та одними із основних компонентів зазначеного вище проекту, котрі, своєю чергою, є складовими частинами механізму SEE-управління. Значущість цих показників у характеристиці та оцінюванні наслідків (досягнень) діяльності підприємства у процесі SEE-управління зумовлює відповідну адаптацію існуючого авторського інструментарію складових результативності до механізму такого управління. Вони утворюють систему показників, котра сприяє формулюванню висновків стосовно рівня розвитку, дієвості функціонування, здатності генерувати позитивні потоки підпроцесів певного процесу, який вивчається (ми розуміємо процес як сукупність певних підпроцесів), а також стосовно внутрішніх властивостей, SEE-резервів і SEE-ризиків підприємства (як складових механізму SEE-управління) в цілому та його позиціонування в зовнішньому середовищі. Логіка їхнього формування та використання характеризує системні параметри (як індикатори внутрішніх властивостей управління діяльністю підприємства), котра базується на визначенні складових результативності діяльності підприємства. Відзначимо, що, як завжди, з усієї множини моделей показників складових результативності використовуватимемо такі моделі (SEE-патерни, шаблони) зміни результативності діяльності підприємства як потоку процесів для подальшого SEE-управління діяльністю підприємства:

$$J_R = J_K \cdot J_E = J_K \cdot J_{V/Z} = J_G \cdot J_{1+V/Z}; \quad (1)$$

$$\begin{aligned} J_R &= J_G \cdot J_{1+Z/V} \cdot J_{G/Z} \cdot J_{V/G} = \\ &= J_G \cdot J_{1+Z/V} \cdot J_{G/Z} \cdot J_{1+Z/G}, \end{aligned} \quad (2)$$

де індекси J_R , J_K , J_E та інші є індексами зміни певних показників як відношень відповідних показників до базисних.

У цих моделях V – показник загального продукту діяльності; Z – показник його продукту як затрат; $G = (V - Z)$ – показник продукту як користі (досягнення) діяльності; $K = G + Z \cdot G / V$ – показник його масштабного продукту; $E = V / Z$ – показник ефективності діяльності як відношення показників загального продукту V і продукту як затрат Z .

Масштабний продукт (з показником K) діяльності та ефективність діяльності (з показником E) теж є когерентними ефектами і мають самостійне значення. Вони характеризують діяльність підприємства (як потік процесів) з різних сторін: кінцевий продукт – з кількісної, а ефективність – з якісної. Як ми вже неодноразово підкресливали, при дослідженні діяльності як потоку процесів важливим є одночасне врахування і кількісної, і якісної їх характеристик, тому мірою R результативності процесів може бути добуток відповідних показників його масштабного (кінцевого) продукту та ефективності. Відповідні по-

казники перемножуються, тому що враховуються і перший, і другий (логічне множення):

$$R = K \cdot E = K \cdot V / Z = G(1 + V / Z).$$

Показник R є показником результативності діяльності (детальніше – в роботах ([22–25]).

Ці показники називатимемо *ефектами когерентності* узгоджених між собою наслідків, досягнень (ефективності з показником E , масштабності з показником K , результативності з показником R) діяльності підприємства. Вони потребують управління. У цьому контексті матимемо справу з так званним SEE-управлінням, про наративи якого як певні аналітичні конструкції у проекції результативності діяльності велася мова вище.

Презентуючи ефекти когерентності в механізмі SEE-управління, слід підкреслити, що когнітивний проект у вигляді відповідної матриці дозволяє поєднати в собі декілька основних змістовних аспектів щодо складових результативності діяльності підприємства, на фоні яких відбувається розуміння джерел, резервів, ризиків тощо досягнення результатів діяльності підприємства. У них відображається специфіка діяльності підприємства та уможливується бачення майбутніх векторів розвитку підприємства, а також бачення тих показників, які потребують оперативного коригування в процесі діяльності *до того*, як досягнуто певного значення ефекту когерентності. Кожний з цих ефектів на певному проміжку часу може стати в процесі діяльності обов'язковим та/або домінуючим. Поєднання когерентних ефектів в єдиний проект (матрицю) пояснюється тим, що в системній взаємодії на основі принципів системно-синергетичної методології вони в змозі забезпечити комплексне бачення результатів формалізованого подання як якісних, так і кількісних характеристик наслідків (досягнень) діяльності підприємства, а також пов'язують у єдиний комплекс знання про фактори (F -імпульси), засоби їхнього досягнення, а також резерви, ризики, міру та якість їхнього забезпечення із позиціонуванням у зовнішньому середовищі.

Послідовність пов'язаних причинно-наслідковим зв'язком процесів, подій тощо, котрі розгортаються з плином часу в динаміці, та джерел і ресурсів, які покладені в їх основу, – тобто наративів, можуть бути використані як шаблон (патерн, модель) для інтерпретації теперішнього досвіду стосовно SEE-управління діяльністю підприємств і його результатів. «За допомогою наративів можна краще зрозуміти правила, норми і соціальні інститути того чи іншого суспільства, а також пояснити, чому ми повинні слідувати цим нормам» [13]. Механізм SEE-управління діяльністю підприємств на основі ефектів когерентності може мати вигляд, як на *рис. 1*.

Рис. 1. Механізм SEE-управління діяльністю підприємства на основі ефектів когерентності

Джерело: авторська розробка.

Щодо діяльності промислових підприємств, відзначимо таке: вона є циклічним процесом (ритмом), котрий має три фази, які визначають період циклу – початок (нульова точка, або точка початку відліку), максимум (акрофаза) і кінець (кінцева точка, яка водночас є точкою нової хвилі). «...Ці три фази визначають період ритму – тривалість його повторюваної частини. Суперпозиція періодичних функцій (ритмів) може їх взаємно підсилювати або погашати. Коли ритми накладаються один на одного в одній і тій самій фазі, результуюча дає високий пік (синфазне накладення). У цьому разі виникає явище резонансу, тобто вільного обміну енергіями двох ритмів» [26, с. 13]. Висвітлення питань, пов'язаних із енергетичним аспектом діяльності підприємств, є предметом наших подальших розвідок.

ВИСНОВКИ

У теорії результативності нагальною проблемою сьогодення є опис (у тому числі, формалізований, за допомогою відповідної системи показників) сучасних проектів як складової механізму управління (зокрема, авторського SEE-управління) діяльності, наприклад підприємств як складних систем. Такі проекти особливої значущості набувають для промислових підприємств. Це пов'язано з тим, що підприємства беруть участь у процесах, пов'язаних із формуванням новоствореної вартості.

У зв'язку із зазначеним у механізмі SEE-управління певного значення набувають показники результативності, котрі засновані на моделях Бурен-

нікової (Поліщук) – Ярмоленка. Деякі із зазначених моделей служать ефектами когерентності та потребують постійного моніторингу для передбачення результатів діяльності підприємств і прийняття вчасних, науково обґрунтованих управлінських рішень стосовно цих результатів. Методика управління результативністю ґрунтується на існуючих наративах, які служать складовою тріалектичного парадигмального конструкта: наратив → алгоритм, когнітивний проект → патерн (англ. *pattern* від лат. *patronus* – модель, зразок для наслідування, шаблон) на діяльність промислових підприємств як систем на мікрорівні у стані їх певної комплементарності (доповнюваності) для цілісного відображення цієї діяльності підприємств як систем.

Результати дослідження механізмів управління діяльністю підприємств стосовно з'ясування ефективності та результативності цієї діяльності дозволять впливати на процеси подальшого розвитку підприємств як систем. Результати оцінювання за показниками *ефектів когерентності* надають згаданому механізмові завершеності та комплексності (цьому сприяє саме четверта, додатково введена авторами складова у зазначений вище парадигмальний конструкт).

Подальші дослідження авторів спрямовані на висвітлення прикладних аспектів імплементації його результатів, у тому числі пов'язаних з енергетичними аспектами діяльності підприємств. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Цемашко Ю. С. Когерентно-цільовий підхід до оцінювання економічних результатів діяльності національних машинобудівних підприємств. *Стратегія економічного розвитку України*. 2017. № 41. С. 140–151. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/23473/140-151.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. Амоша О. І., Саломатіна Л. М. Інноваційний розвиток промислових підприємств у регіонах: проблеми та перспективи. *Економіка України*. 2017. № 3. С. 20–34. URL: https://www.researchgate.net/publication/330386049_Amosa_Oi_Salomatina_LN_Innovacijnij_rozvitok_promislovih_pidpriemstv_u_reghonah
3. Афанасьев М. В., Телишевська Л. І., Рудика В. І. Оцінка ефективності організаційно-технічних заходів : навч. посіб. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2003. 288 с.
4. Андрушків Б. М., Шерстюк Р. П., Кирич Н. Б., Погайдак О. Б. Розвиток промислових підприємств в умовах суспільної нестабільності: ресурсно-інноваційні чинники (Особливості організаційного процесу забезпечення ефективності економічних реформ в умовах Європейської адаптації суб'єктів господарювання). *Галицький економічний вісник*. 2017. Т. 52. № 1. С. 32–44. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22944/2/GEB_2017v52n1_Andrushkiv_B-Development_of_industrial_32-44.pdf
5. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку : монографія. Київ, 2009. 864 с.
6. Современные проблемы моделирования социально-экономических систем : кол. моногр. Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2009. 428 с.
7. Бир С. Наука управления / пер. с англ. С. Емельянов. 3-е изд. М. : ЛКИ, 2010. 114 с.
8. Друкер П. Энциклопедия менеджмента / пер. с англ. Т. Гуреш, О. Пелявский. М. : ИД «Вильямс», 2008. 432 с.
9. Каплан Р. С., Нортон Д. П. Организация, ориентированная на стратегию. Как в новой бизнес-среде преуспевают организации, применяющие сбалансированную систему показателей / пер. с англ. М. : Олимп-Бизнес, 2009. 416 с.
10. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. New York : Free Press, 1998. 397 p.
11. Стігліц Дж. Е. Економіка державного сектора / пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. Київ : Основи, 1998. 856 с.
12. Griffin L. J. Temporality, Events and Explanation in Historical Sociology. *Sociological Methods & Research*. 1992. Vol. 20. Issue 4. P. 403–427. DOI: 10.1177/0049124192020004001.
13. Akerlof G. A., Snower D. J. (2016). Bread and Bullets. *Journal of Economic Behavior & Organization*. 2016. Vol. 126. Part B. P. 58–71. DOI: 10.1016/j.jebo.2015.10.021.
14. Damodaran A. Narrative and Numbers: The Value of Stories in Business. New York; Chichester, West Sussex : Columbia Business School Publishing, 2017. 296 p.
15. Arthur W. B. Inductive Reasoning and Bounded Rationality. *The American Economic Review*. 1994. Vol. 84. No. 2. P. 406–411.
16. Вольчик В. В. Индуктивное мышление и экономическое поведение. *Journal of Institutional Studies* (Журнал институциональных исследований). 2014. Т. 6. № 3. С. 6–12. DOI: 10.13140/2.1.2241.3762.
17. Туревский М. Программа «Рискуя быть живым. От личных историй к сообществу» // Международная академия лидерства-служения. URL: <http://ialba.org/mark-tourevski/>
18. Чистіліна Т. О. Наратив як засіб формування довіри до економічних суб'єктів та інститутів. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1. С. 71–76.
19. Буреннікова Н. В., Завгородній І. В. Методичні підходи до формування ефективного механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств: футурологічні аспекти. *Проблеми економіки*. 2018. № 4. С. 169–175. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-169-175>
20. Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О. SEE-управління на базі складових результативності як засіб підвищення дієвості процесу функціонування складних систем: сутність, методологія. *Бізнес Інформ*. 2016. № 1. С. 145–152. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-1_0-pages-145_152.pdf
21. Вольчик В. В. Нарративная и институциональная экономика. *Journal of Institutional Studies* (Журнал институциональных исследований). 2017. Т. 9. № 4. С. 132–143. DOI: 10.17835/2076-6297.2017.9.4.132-143
22. Ярмоленко В. О., Буреннікова Н. В. Вимірювання ефективності процесів функціонування компонент системи на основі моделей складових результативності: енергетичний аспект. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 102–110. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12-102-110>
23. Ярмоленко В. О., Поліщук Н. В. Складові результативності функціонування складних систем як об'єкти моделювання. *Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки»*. 2012. № 33. С. 86–93.
24. Поліщук Н. В., Ярмоленко В. О. Генезис авторських підходів до розв'язання проблеми оцінювання дієвості функціонування складних систем за допомогою складових результативності // У кн. : Економіка ХХІ сторіччя: проблеми та шляхи їх вирішення : монографія / за заг. ред. Г. О. Дорошенко, М. С. Пашкевич. Харків ; Дніпропетровськ, 2014. 394 с.
25. Поліщук Н. В. Функціонування економічних систем: моделі складових результативності : монографія. Вінниця : ВНАУ, 2010. 396 с.
26. Кулаковська Т. А. Циклічність як форма розвитку економіки: концептуальні погляди та сучасні особливості циклів. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38-1. С. 11–15. URL: http://bses.in.ua/journals/2019/38_1_2019/4.pdf

REFERENCES

Afanasiev, M. V., Telyshevskaya, L. I., and Rudyka, V. I. *Otsinka efektyvnosti orhanizatsiino-tekhnichnykh zakhodiv* [Evaluation of the Effectiveness of Organizational and Technical Measures]. Kharkiv: VD «ІНЖЕК», 2003.

- Akerlof, G. A., and Snower, D. J. "Bread and Bullets". *Journal of Economic Behavior & Organization*, part B, vol. 126 (2016): 58-71.
DOI: 10.1016/j.jebo.2015.10.021
- Amosha, O. I., and Salomatina, L. M. "Innovatsiyni rozvytok promyslovykh pidpriemstv u rehionakh: problemy ta perspektyvy" [Innovative Development of Industrial Enterprises in the Regions: Problems and Prospects]. *Ekonomika Ukrainy*. 2017. https://www.researchgate.net/publication/330386049_Amosa_Oi_Salomatina_LN_Innovacijnij_rozvitok_promislovih_pidpriemstv_u_rehionah
- Andrushkiv, B. M. et al. "Rozvytok promyslovykh pidpriemstv v umovakh suspilnoi nestabilnosti: re-sursno-innovatsiini chynnyky (Osoblyvosti orhanizatsiinoho protsesu zabezpechennia efektyvnosti ekonomichnykh reform v umovakh Yevropeiskoi adaptatsii subiektiv hospodariuvannia)" [Development of Industrial Enterprises in Conditions of Social Instability: Resource and Innovation Factors (Peculiarities of the Organizational Process of Ensuring the Effectiveness of Economic Reforms in the Context of European Subjects Adaptation of Management)]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. 2017. http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/22944/2/GEB_2017v52n1_Andrushkiv_B-Development_of_industrial_32-44.pdf
- Arthur, W. B. "Inductive Reasoning and Bounded Rationality". *The American Economic Review*, vol. 84, no. 2 (1994): 406-411.
- Bir, S. *Nauka upravleniya* [Management Science]. Moscow: LKI, 2010.
- Buriennikova, N. V., and Yarmolenko, V. O. "SEE-upravlinnia na bazi skladovykh rezultatyvnosti yak zasib pidvyshchennia diievosti protsesu funktsionuvannia skladnykh system: sutnist, metodolohiia" [SEE-Controlling on the Basis of Components of Efficiency as a Way to Improve the Force of Complex Systems Functioning: Essence, Methodology]. *Biznes Inform*. 2016. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2016-1_0-pages-145_152.pdf
- Buriennikova, N. V., and Zavhorodnii, I. V. "Metodychni pidkhody do formuvannia efektyvnoho mekhanizmu upravlinnia ekonomichnoiu diialnistiu silskohospodarskykh pidpriemstv: futurolohichni aspekty" [Methodological Approaches to the Formation of an Effective Mechanism for Managing Economic Activity of Agricultural Enterprises: Future Aspects]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (2018): 169-175.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-169-175>
- Chystilina, T. O. "Naratyv yak zasib formuvannia doviry do ekonomichnykh subiektiv ta instytutiv" [Narrative as a Means of Building Trust in Economic Actors and Institutions]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 1 (2013): 71-76.
- Damodaran, A. *Narrative and Numbers: The Value of Stories in Business*. New York; Chichester, West Sussex: Columbia Business School Publishing, 2017.
- Druker, P. *Entsiklopediya menedzhmenta* [Encyclopedia of Management]. Moscow: ID «Vilyams», 2008.
- Griffin, L. J. "Temporality, Events and Explanation in Historical Sociology". *Sociological Methods & Research*, vol. 20, no. 4 (1992): 403-427.
DOI: 10.1177/0049124192020004001
- Heiets, V. M. *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaïemodii ta rozvytku* [Society, State, Economy: Phenomenology of Interaction and Development]. Kyiv, 2009.
- Kaplan, R. S., and Norton, D. P. *Organizatsiia, orientovannaya na strategiyu. Kak v novoy biznes-srede preuspevayut organizatsii, primenyayushchiye sbalansirovannuyu sistemu pokazateley* [A Strategy-oriented Organization. How Balanced Scorecard Organizations are Doing Well in the New Business Environment]. Moscow: Olimp-Biznes, 2009.
- Kulakovska, T. A. "Tsyklichnist yak forma rozvytku ekonomiky: kontseptualni pohliady ta suchasni osoblyvosti tsykliiv" [Cyclicity as a Form of Economic Development: Conceptual Views and Modern Features of Cycles]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. 2019. http://bses.in.ua/journals/2019/38_1_2019/4.pdf
- Polishchuk, N. V. *Funktsionuvannia ekonomichnykh system: modeli skladovykh rezultatyvnosti* [Functioning of Economic Systems: Models of Performance Components]. Vinnytsia: VNAU, 2010.
- Polishchuk, N. V., and Yarmolenko, V. O. "Henezys avtorskykh pidkhodiv do rozv'iazannia problemy otsiniuvannia diievosti funktsionuvannia skladnykh system za dopomohoiu skladovykh rezultatyvnosti" [The Genesis of the Author's Approaches to Solution of the Problem of Evaluating the Performance of Complex Systems with Components of Performance]. In *Ekonomika XXI storichchia: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia*. Kharkiv; Dnipropetrovsk, 2014.
- Porter, M. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*. New York: Free Press, 1998.
- Sovremennyye problemy modelirovaniya sotsialno-ekonomicheskikh sistem* [Modern Problems of Modeling Socio-economic Systems]. Kharkiv: ID «INZHEK», 2009.
- Stihlits, Dzh. E. *Ekonomika derzhavnogo sektora* [Economy of the State Sector]. Kyiv: Osnovy, 1998.
- Tsemashko, Yu. S. "Koherentno-tsilyovyi pidkhid do otsiniuvannia ekonomichnykh rezultativ diialnosti natsionalnykh mashynobudivnykh pidpriemstv" [Coherent-Target Approach to Evaluation of Economic Results of National Machine-Building Enterprises Activities]. *Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*. 2017. <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/23473/140-151.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Turevskiy, M. "Programma «Riskuya byt zhivym. Ot lichnykh istoriy k soobshchestvu»" [Program "At the Risk of Being Alive. From Personal Stories to Community"]. *Mezhdunarodnaya akademiya liderstva-sluzheniia*. <http://ialba.org/mark-tourevski/>
- Volchik, V. V. "Induktivnoye myshleniye i ekonomicheskoye povedeniye" [Inductive Reasoning and Economic Behavior]. *Journal of Institutional Studies* (Zhurnal institutsionalnykh issledovaniy), vol. 6, no. 3 (2014): 6-12.
DOI: 10.13140/2.1.2241.3762
- Volchik, V. V. "Narrativnaya i institutsionalnaya ekonomika" [Narrative and Institutional Economics]. *Journal of Institutional Studies* (Zhurnal institutsionalnykh issledovaniy), vol. 9, no. 4 (2017): 132-143.
DOI: 10.17835/2076-6297.2017.9.4.132-143
- Yarmolenko, V. O., and Buriennikova, N. V. "Vymiriuvannia efektyvnosti protsesiv funktsionuvannia komponent systemy na osnovi modelei skladovykh rezultatyvnosti:

enerhetychnyi aspekt" [Measuring the Efficiency of the Processes of Functioning of a Component System Based on the Models of the Efficiency Constituents: The Energy Aspect]. *Biznes Inform*, no. 12 (2019): 102-110. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12-102-110>

Yarmolenko, V. O., and Polishchuk, N. V. "Skладovi rezultatyvnosti funktsionuvannia skladnykh system yak obiekty modeliuvannia" [Components of the Performance of Complex Systems as Objects of Modeling]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya «Ekonomiczni nauky»*, no. 33 (2012): 86-93.

УДК 658.14
JEL: L29; L32; L44; P42

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ І ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РОЗВИТКУ

©2020 ЖУЛИН О. В., ЗЕЛЕНЮК-ДЖУНЬ Л. В.

УДК 658.14
JEL: L29; L32; L44; P42

Жулин О. В., Зеленюк-Джунь Л. В. Управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств і перспективи їх розвитку

Метою статті є дослідження теоретичного та практичного досвіду управління фінансовими ресурсами комунальних підприємств, виділення ключових проблем їх функціонування та розробка практичних рекомендацій з удосконалення системи формування та використання фінансових ресурсів. Розглянуто поняття «комунальні підприємства», сучасний фінансовий стан комунальних підприємств; виокремлено основні проблеми діяльності та управління їх фінансовими ресурсами; запропоновано основні заходи з підвищення ефективності їх використання. На прикладі КП «Київтранспарксервіс» узагальнено результати дослідження: визначено причини складного фінансового стану; сформовано управлінські заходи для покращення фінансового стану комунальних підприємств; запропоновано впровадження оцінювання ефективності роботи керівництва комунальних підприємств за системою Key Performance Indicators (KPI); розроблено систему розвитку та ефективного управління фінансовими ресурсами комунального підприємства. Упровадження запропонованої системи дозволить досліджуваному комунальному підприємству: виявити проблеми формування фінансових ресурсів і методи їх ефективного використання; збільшити доходи завдяки детінізації наданих послуг та упорядкуванню паркувального простору, провівши інвентаризацію паркомісць у столиці та припинивши передачу паркопростору в оренду третім особам; підвищити рівень довіри користувачів послуг завдяки покращенню їх якості та впровадженню інноваційних систем контролю за стягненням плати, що теж збільшить обсяги отримуваних доходів.

Ключові слова: фінансові ресурси, комунальні підприємства, прибутковість, збиткова діяльність, фінансовий стан, Key Performance Indicators, система управління фінансовими ресурсами, паркувальний простір.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-174-180>

Рис.: 5. Бібл.: 12.

Жулин Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний транспортний університет (вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, Київ, 01010, Україна)

E-mail: OLGA1715@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7247-3697>

Зеленюк-Джунь Лілія Вікторівна – магістр, Національний транспортний університет (вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, Київ, 01010, Україна), інженер з транспорту ВП «Центральна ЕС» ПрАТ «НЕК «Укренерго» (вул. Симона Петлюри, 27, Київ, 01032, Україна)

E-mail: Dzhunlily@ukr.net

UDC 658.14
JEL: L29; L32; L44; P42

Zhulyn O. V., Zeleniuk-Dzhun L. V. Management of Financial Resources of Communal Enterprises and Prospects for Their Development

The article is aimed at researching the theoretical and practical experience in managing the financial resources of communal enterprises, allocating key problems of their functioning and developing practical recommendations for improving the system of formation and usage of financial resources. The concept of «communal enterprises», the current financial condition of communal enterprises are considered; the main problems of activity and management of their financial resources are singled out; the main measures to increase the efficiency of their use are proposed. By example of the communal enterprise «Kyivtransparkservis» the results of the study are generalized as follows: the reasons for the difficult financial situation are defined; managerial measures to improve the financial condition of communal enterprises are formed; implementation of assessing the efficiency of the management of communal enterprises by means of the system of Key Performance Indicators (KPI) is proposed; a system of development and efficient management of financial resources of the communal enterprise is developed. An implementation of the proposed system will allow the researched communal enterprise: to identify problems of formation of financial resources and methods of their effective use; to increase revenues due to the de-shadowing of services rendered and organizing the parking space, carrying out an inventory of parking spaces in the capital city and stopping transferring the parking space in the lease to third parties; to increase the level of the service users' trust by improving the service quality and implementation of innovative charge control systems, which will also increase the amount of the revenues received.

Keywords: financial resources, communal enterprises, profitability, unprofitable activity, financial condition, Key Performance Indicators, financial resources management system, parking space.

Fig.: 5. Bibl.: 12.

Zhulyn Olha V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Auditing, National Transport University (1 Omelianovycha-Pavlenka Str., Kyiv, 01010, Ukraine)

E-mail: OLGA1715@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7247-3697>

Zeleniuk-Dzhun Liliya V. – Master, National Transport University (1 Omelianovycha-Pavlenka Str., Kyiv, 01010, Ukraine), Transport Engineer of the Tsentralna PS PJSC NPC Ukrenergo (27 Symona Petliury Str., Kyiv, 01032, Ukraine)

E-mail: Dzhunlily@ukr.net